

VERGİ BİLİNCİNİN OLUŞUMUNDA EĞİTİMİN ROLÜ: İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİYLE DENEYSEL BİR ÇALIŞMA

Doç.Dr. İhsan Cemil DEMİR¹

Arş.Grv. İsmail CİĞERCİ²

Özet

Modern vergileme sistemlerinde en çok kullanılan yöntem beyan yöntemidir. Beyan yönteminin kabul görme sebebi ise mükelleflerin vergi bakımından durumlarını en iyi kendilerinin bileceği gerçeğidir. Ancak, bu usulün başarılı olabilmesinin şartlarından birisi vergi bilincine sahip mükelleflerin varlığıdır. Vergi bilinci, mükelleflerin vergi konusundaki farkındalık düzeyi olarak tanımlanabilir. Bu farkındalık düzeyi, vergisel sorumlulukların eksiksiz olarak yerine getirilmesi şeklinde pozitif olabileceği gibi, vergi karşısında olumsuz davranışlar şeklinde negatif de olabilir. Bu nedenle vergi bilincinin tespit edilmesi ve elde edilen bulgular eşliğinde gerekli önlemlerin alınması son derece önemlidir.

Vergi bilincinin oluşumunda eğitimin rolünü tespit etmek amacıyla, ilköğretim öğrencileriyle ampirik bir çalışma tarafımızdan yürütülmüştür. Bu amaçla, öncelikle hedef öğrencilerin vergi bilinç düzeyleri çeşitli sorularla tespit edilmiştir. Daha sonra aynı öğrencilere vergi ile ilgili tarafımızdan eğitimler verilmiş ve en son aşamada (eğitim sonrasında) başlangıçta sorulan sorular tekrar yöneltilmek suretiyle vergi bilinç düzeyleri tekrar tespit edilmiştir. Eğitim öncesi ve sonrası vergi bilinç düzeylerindeki farklılığı tespit etmek amacıyla yapılan analizlerde, eğitim sonrasında öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinde belirgin bir şekilde pozitif değişikliklerin olduğu görülmüştür. Böylece toplumsal vergi bilincinin pozitif yönde oluşmasında özellikle ilköğretim çağında verilecek eğitimlerin son derece önemli olduğu ve bu eğitimlerin mali bağlantı oluşumuna da katkı yaptığı istatistiksel olarak ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Bilinci, Eğitim, İlkokul Eğitimi

¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, ihsan.cemil@hotmail.com

² Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, icigerci@aku.edu.tr

The Role of Education in the Development of Tax Awareness: An Empirical Study with Students of Primary School

Abstract

The declaration method is the most commonly used method in modern tax systems. The acceptance reason of declaration method is the fact that the taxpayers know best their situation in terms of tax. But, one of the conditions to succeed of this method is the presence of taxpayers with awareness. The tax awareness can be determined as the awareness level of taxpayers in terms of tax. This awareness can be positive as the form of the tax liabilities which have been done completely. But, it can also be negative as the form of negative behaviors opposite the tax. Because of this, it is very important to identify the tax awareness and to take the necessary provisions with findings.

We did an empirical study with the students of primary school in order to determine the role of education in the development of tax awareness. First, we determined the tax awareness level of students with deferent questions. Then, we provide education about taxes to the same students. At the last stage (after education), we asked the same questions which have been asked initially to determine the tax awareness level. In the analyses which have been done in order to identify differences, we find that there are significantly positive changes in the level of tax awareness. Thus, we have found statistically that the educations which have been provided for the formation of tax awareness in a positive manner are very important and the educations contribute for the formation of fiscal connection, especially in primary school level.

Key Words: Tax, Tax Awareness, Education, Primary School Education

Giriş

İnsanın eğitim hayatı ailesi yanında başlar ve okul dönemleri ile devam eder. Şüphesiz okul hayatının en önemli evresi başlangıç dönemi olan ilköğretim dönemidir. İlköğretimin temel görevi zihinsel, fiziksel, duygusal, ahlaki ve sosyal yönden bireylerin gelişimini sağlamak; demokratik bir devlet yapısının ve halk egemenliğinin oluşmasına katkıda bulunmaktır. Bu denli öneme sahip olmasından dolayı ilköğretim, ülkelerin temel eğitim sistemini oluşturmakta ve yasal düzenlemelerle, bireylerin ilköğretime

devam etmeleri zorunlu tutulmaktadır. Ülke vatandaşlarının ilköğretim okullarına devamını sağlamak ve ilköğretim kurumlarını geliştirmek hemen her ülkede devletin başlıca görevleri arasında kabul edilmektedir (Başaran, 1996:75; Thomas, 1995:6; Cırtılı, 1983:261). Demokratik bir olgunluğa sahip, vatandaşlık görev ve sorumluluklarının farkında ve bu konuda gerekeni içtenlikle yapan yetişkin bireylerin sayısını artırmanın en kolay yolu, “Ağaç yaşken eğilir” atasözüne işlerlik kazandırmaktır.

İlköğretim sayesinde bireyler bir yandan bedensel, sosyal ve kişisel gelişimlerini kazanırken diğer yandan da iş ve çalışma hayatı, yurttaşlık ve toplumsal hayata dair, hayatın her alanında gereksinim duyacakları temel bilgileri ve davranışları kazanmış olurlar. (Özgüven, 2001:63). Toplumsal yaşamın en önemli gerçeklerinden birisi olan vergi ödevinin yerine getirilmesi ve bu konuda bireylerin sahip olması arzu edilen pozitif bilinç düzeyinin şekillenmesi bakımlarından temel eğitim son derece önemlidir. Eflatun’un da ifade ettiği gibi “bilginin elde edilmesi bizi iyiye ulaştıracaktır”. Vergi konusunda bireylerin sahip olması arzulanın bilinç düzeyinin oluşumu için gereken bilgilerin, henüz çeşitli önyargılardan etkilenilmemiş bir aşama olan ilköğretim çağında elde edilmesi, toplumsal pozitif vergi bilinci açısından son derece önemlidir.

Bilindiği üzere vergi, devlet tarafından egemenlik gücüne dayanılarak, kamu harcamalarını finanse etmek üzere, karşılıksız ve hukuki cebir altında alınan parasal değerdir. Dolayısıyla toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında en önemli gelir kaynağı vergilerdir.

Vergi bilinci ise, vergiler konusunda kişinin sahip olduğu olumlu ve olumsuz tüm bilgi ve algıların toplamını ifade eden bir kavramdır (Demir, 2013:108). Çeşitli kaynaklarda vergi bilincinden bahsedilirken, genellikle vergi konusunda sahip olunan pozitif tutum şeklinde tanımlar yapıldığı görülmektedir (Bkz. Taytak, 2010:498; Savaşan ve Odabaş, 2005:8; Sağlam, 2013:319; Ömürbek, Çiçek ve Çiçek, 2007:104; Organ ve Yegen, 2013:243; Egeli ve Diril, 2014:35). Oysa vergi bilinci, mükelleflerin vergiyle ilgili sahip oldukları farkındalık düzeyidir. Bu farkındalık, “vergiyle ilgili normatif algı, tutum ve davranışlar” şeklinde pozitif olabileceği gibi, “vergiyle ilgili olumsuz algı, tutum ve davranışlar” şeklinde de olabilir.

Bireylerin her türlü konudaki bilinç düzeyleri, pek çok faktörün etkisi altında şekillenmektedir. Bu faktörlerin başında da eğitim gelmektedir. Bireyin vergi bilinci de diğer sosyal normlar gibi, eğitim süreci içinde önemli ölçüde şekillenen bir kavramdır. Ancak, vergi bilinci ile eğitim arasında genellikle çift yönlü bir ilişki vardır. Şöyle ki, bireyin eğitim

seviyesi arttıkça, vergi ödevi gibi toplumsal kuralları daha doğru algılaması ve yasalara gönüllü bir şekilde uyum sağlaması söz konusu olabilmektedir. Bu birinci yön eğitimin, bireysel vergi bilincinin oluşumu üzerindeki pozitif etkisini ifade eder. Diğer taraftan, bireyin eğitim seviyesi arttıkça vergi kanunlarına vakıf olma, kanunlardaki boşlukları yakalama ve vergi kaçırma davranışını meşru kabul etme eğilimi de artabilmektedir. Eğer birey vergi ahlakı yüksek bir kişi değilse, eğitim sayesinde edindiği bilgileri, vergi ahlaksızlığı şeklinde kullanma potansiyeline de daha fazla sahip olabilmektedir (Demir, 2008:122). Bu ikinci yön de, eğitimin bireysel vergi bilincinin oluşumundaki negatif etkisini ifade eder.

Ancak temel eğitimin bu konudaki fonksiyonu farklı olup, genellikle pozitif yönlüdür. Temel eğitimle, bireye toplumsal yaşamın normatif kurallarını benimsetme ve bu öğretileri psiko-motor davranışa dönüştürebilme amacı güdülür. Bu nedenle, vergiye gönüllü uyum ve vergi ahlakı gibi vergi bilincinin pozitif yönlü oluşumunda, diğer eğitim seviyelerine göre temel eğitimin rolü çok daha fazladır.

1. Vergi Bilinci İle İlgili Yapılmış Bazı Çalışmalar

Vergi bilinci, vergi algısı, vergi ahlakı, vergiden kaçınma, vergi kaçırma, vergiye gönüllü uyum ve mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışları gibi konular, vergi psikolojisi literatürü içinde kabul edilmektedir. Özellikle son yıllarda, gerek ülkemizde gerekse uluslararası düzeyde, bu konularla ilgili birçok bilimsel çalışmanın yapıldığı görülmektedir.

Sağbaş, 2003 yılında yapmış olduğu çalışmasında, yerel vergi konusunda vergi mükelleflerinin düşüncesini ve bu vergiyi nasıl algıladıklarını Kamu Tercihi Teorisi ile ilişkilendirmiş, Sağbaş ve Başoğlu (2005), ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi nasıl algıladıkları ve vergi algıları üzerinde etkili olan faktörleri ele almışlardır. Cansız (2006) yapmış olduğu çalışmasında, vergilerin vatandaşlar tarafından nasıl algılandığı, vergi sistemine nasıl bakıldığı, vergi ödeme isteklerine etki eden faktörlerin neler olduğu, vergi kaçakçılığına bakışı ve vergi bilincinin nasıl artırılacağına ilişkin sorulara cevap aramıştır. Özdemir ve Ayvalı (2007) ise 113 maliye öğretim elemanına anket uygulayarak, vergi bilincine sahip bireylerin fiş ve fatura alma duyarlılığını etkileyen faktörleri belirlemişlerdir. Öğrenciler üzerindeki vergi algısı, vergi bilinci ve öğrencilerin vergiye bakışını Ömürbek, Çiçek ve Çiçek (2007) Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. öğrencilerini kapsayan bir anket uygulaması ile ortaya koymaya

çalışmışlardır. Taytak (2010), Uşak ilinde ilköğretim II. kademe öğrencilerinin vergi bilincini tespit etmek ve vergi bilincinin oluşmasında etkili olan faktörleri tespit etmek amacıyla anket çalışması yapmış, Sağlam (2013) ise Hitit Üniversitesi İ.İ.B.F. öğrencilerinin vergiye ilişkin algılarını ve bilinçlerini ölçmeye çalışmıştır. Gülten (2014) Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. öğrencilerini kapsayan deneysel çalışmasında vergiye uyum konusunda teşvik edilmiş bireyler ile edilmemiş bireyler arasında, vergi algılama düzeylerinde bir istatistiksel farklılık olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır.

Muter, Sakınç ve Çelebi (1993) mükelleflerin vergi karşısında tutum ve davranışlarını araştırmış, Gerçek ve Yüce (1998) mükelleflerin vergiye bakışını belirleyen faktörleri ele almışlardır. Çelikkaya ve Gürbüz (2006) Eskişehir ilinde 1810 mükellef üzerinde yaptıkları çalışmada, çeşitli değişkenlerin vergiye gönüllü uyumu üzerine etkilerini incelemiş ve vergi yönetimine bir kısım önerilerde bulunmuşlardır. Çelikkaya ve Gürbüz (2008) Eskişehir ilinde gerçek usulde vergilendirilen gelir vergisi mükelleflerinin, vergi karşısındaki tutum ve davranışları ile yaş, cinsiyet, eğitim, denetim ve af gibi değişkenler arasında anlamlı bir takım ilişkileri ortaya koymuşlardır. Tuay ve Güvenç (2007) 73 soruluk “Mükellef Eğilimleri Anketi” uygulayarak vergiye gönüllü uyum sürecinde mükelleflerin psikolojik tutumlarını inceleyerek, Gelir İdaresi Başkanlığı’na vergiye gönüllü uyumun sağlanması ile ilgili çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. İpek ve Kaynar (2009) vergi uyumunu yerel ölçekte (Çanakkale ilinde) ele almışlar ve mükelleflerin vergi uyumu konusunda bireysel ve çevresel bir takım faktörlerden etkilendiğini ortaya koymuşlardır. Demir 1999 yılında yaptığı çalışmada, Afyonkarahisar ilindeki mükelleflerin vergi karşısındaki davranışlarını ele almış; 2008 yılındaki çalışmasında Ege Bölgesi’nde vergi ahlakını ve belirleyicilerini araştırmış, 2013 yılında yaptığı çalışmada ise Türkiye genelinde subjektif vergi yükü ve bu yükü belirleyen faktörleri araştırmış, bu çalışmalarında eğitim ile vergi bilinci arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaya çalışmıştır.

Bayraklı, Saruç ve Sağbaşı (2004) 481 vergi mükellefi ile yaptıkları anket ile vergi kaçırmayı etkileyen faktörleri ve vergi kaçaklarının önlenmesi için yapılması gerekenleri ortaya koymuşlardır. Savaşan ve Odabaşı (2005) SMMM’ler ve vergi denetim elemanları ile Türkiye’de vergi kayıp ve kaçaklarının nedenleri üzerine anket çalışması yapmışlardır.

Tosuner ve Demir (2007) ahlakın vergiler açısından önemini ve vergi ahlakının boyutlarını literatürde yapılan çeşitli ampirik çalışmalarla ortaya koymaya çalışmışlar, aynı yazarlar bir başka çalışmalarında (Tosuner ve

Demir, 2008) Ege Bölgesi'ndeki gelir vergisi mükelleflerinin vergi ahlakı düzeylerini belirlemeye çalışıp, elde ettikleri sonuçlarla bölgenin vergi ahlak skorunu hesaplamışlardır. Gökbnar, Selim ve Yanıkkaya (2007), Avrupa Değerler Anketi verilerini kullanarak Türkiye için vergi ahlakını etkileyen faktörleri analiz etmişlerdir. Çevik (2012) ise mükelleflerin devlet ve toplumla etkileşimini, bireysel normlarını ve vergi ahlakını varyans analizine tabi tutarak incelemiştir.

Uluslararası literatürde de bu amaçla yapılmış pek çok çalışma mevcuttur. Yapılan çalışmaların bir kısmında vergi bilinci ile eğitim arasında pozitif ilişki, bir kısmında negatif ilişki ve bir kısmında ise istatistiksel olarak anlamlı olmayan ilişkilerin ortaya konduğu görülmektedir.

Dubin, Graetz ve Wilde (1990)'ın yaptıkları çalışmada vergi bilinci ile eğitim arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, eğitim seviyesi arttıkça vergi konusundaki pozitif tutum ve algının azaldığı ortaya konmuştur. Benzer ilişki Beron, Tauchen ve Witte (1992) tarafından yapılan araştırmada da ortaya konmuştur.

Eğitim ile vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki tespit eden çalışmalar da çok sayıdadır. Alm, Jackson ve McKee (1992) tarafından yapılan çalışmada bireylerin eğitim seviyeleri arttıkça vergi mevzuatı daha iyi kavranmakta ve vergiye gönüllü uyumda artışın olacağı vurgulanmaktadır. Torgler (2007) tarafından yapılan çalışmalarda, eğitim ile vergi ahlakı ve vergi bilinci arasında bazı hedef kitleler açısından pozitif bir ilişki olduğu, bazı hedef kitleler açısından ise anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya konmuştur. Torgler vd. (2008) tarafından Türkiye ve ABD üzerine yapılan çalışmada ise eğitim düzeyi arttıkça vergi ahlakının yükseldiği bulgusu elde edilmiştir.

2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Vergi bilinci, vergi ahlâkı ve vergi uyumu gibi bir ülkenin sosyal sermaye birikiminde son derece önemli olan konularda yapılan akademik çalışmalarda, eğitim genellikle demografik bir veri olarak kullanılmakta ve eğitim seviyesindeki değişikliklerin bu olgular üzerindeki etkileri ölçülmeye çalışılmaktadır. Söz konusu olgulara yönelik olarak verilen spesifik eğitimlerin, bu olguları hangi yönde etkilediğine dair araştırmalara pek rastlanmamaktadır.

Bu çalışma, vergi bilinci ile eğitim arasındaki ilişkiyi farklı bir boyuta taşıma amacıyla yapılmıştır. Çalışma, vergi bilincinin artırılmasına yönelik olarak verilen spesifik eğitimlerin, özellikle eğitim-öğretim yaşamının henüz

başında yer alan ilkokul öğrencileri (3. ve 4. sınıf öğrencileri) üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Vergilerle ilgili pozitif veya negatif bilinç düzeyleri henüz yeterince oluşmamış bireylerin hedef kitle olarak seçilmesi, bu yönde verilecek eğitimlerin, bilinçaltında yer alan önyargılardan etkilenmemesi bakımından önemlidir.

Bu amaçla, Afyonkarahisar il merkezinde bulunan ilköğretim 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile üç aşamalı bir çalışma yürütülmüştür. İl Valiliği ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izinler ile üç haftalık bir sürede yürütülen çalışmanın ilk aşamasında (birinci hafta) öğrencilerin vergi bilinç düzeylerini tespit etmek amacıyla tarafımızdan hazırlanan anketler uygulanmıştır. Elde edilen veriler raporlandıktan sonra, ikinci aşamada (ikinci hafta) “aynı öğrencilere”, Afyon Kocatepe Üniversitesi BAPK’na sağlanan maddi destekle tarafımızdan hazırlanan kamu spotu videosu ve benzeri görsel medya araçları eşliğinde, vergilerle ilgili yaklaşık 30 dakikalık eğitimler verilmiştir. Bu eğitimler çoğunlukla, vergiler konusunda farkındalığı artırmak, verginin anlamını ve verginin kimin tarafından alındığını kavratmanın yanısıra toplanan vergilerin hangi amaçlar için kullanıldığını kavratma amacına yönelik olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın üçüncü aşamasında (üçüncü hafta), başlangıçta uygulanan anketler “aynı öğrencilere” tekrar uygulanmıştır. Böylece, vergi bilincinin oluşumu amacıyla spesifik olarak verilen eğitimlerin bireylerin algı ve bilinç düzeyinde meydana getirdiği değişimi somut bir veri olarak belirleme şansı elde edilmiştir.

Araştırmada kullanılan anket soruları, öğrencileri yönlendirmemek adına genellikle açık uçlu olarak belirlenmiştir. Yapılan analizlerde kullanılan ifadeler çoğunlukla öğrencilerin kendi ifadeleridir.

Birinci aşamada ve üçüncü aşamada elde edilen veriler nümerik verilere dönüştürülerek, istatistik programları yardımıyla çeşitli analizlere tabi tutulmuştur. Böylece, eğitim öncesi ve eğitim sonrası algı ve bilinç düzeyleri ayrı ayrı değerlendirilmiş ve toplumda pozitif bir vergi bilinci oluşumunda, konuyla ilgili somut eğitimlerin önemi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu tür araştırmalarda genellikle “logit-probit analizi” yapılmak suretiyle başlangıç ve son durum arasındaki farklar tespit edilmeye çalışılır. Ancak “logit-probit” analizi likert ölçekli verilere uygun bir analiz tekniğidir. Ankette öğrencileri yönlendirmemek amacıyla açık uçlu sorular kullanıldığından, elde edilen verilerin likert ölçeğine uygun olması mümkün olmamış, böylece “logit-probit analizi” yapılamamıştır. Bu nedenle, elde

edilen verilerin frekans dağılımları, eğitim öncesi–sonrası ve pozitif–negatif ayrımlar şeklinde gruplandırılarak karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

2.1. Araştırmadan Elde Edilen Demografik Bulgular ve Güvenilirlik Analizi

Aşağıda araştırmada ulaşılan çeşitli demografik değişkenlerin frekans dağılımları ve araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirlik analizi test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 1: Cinsiyet ve Devam Edilen Sınıf

		Cinsiyetiniz		Kümülatif
		Erkek	Kız	
3. Sınıf	Frekans	83	85	168
	%	49,4	50,6	100
4. Sınıf	Frekans	18	14	32
	%	56,2	43,8	100
Toplam	Frekans	101	99	200
	%	50,5	49,5	100

Tablo 2: Babanın Mesleği

Meslek Grupları	Frekans	%	Kümülatif %
İşçi	45	22,5	22,5
Memur	73	36,5	59,0
Esnaf	50	25,0	84,0
Emekli	2	1,0	85,0
Serbest Meslek	29	14,5	99,5
İşsiz	1	0,5	100,0
Toplam	200	100,0	

Tablo 3: Annenin Mesleği

Meslek Grupları	Frekans	%	Kümülatif %
İşçi	13	6,5	6,5
Memur	49	24,5	31,0
Esnaf	4	2,0	33,0
Serbest Meslek	16	8,0	41,0
Ev Hanımı	118	59,0	100
Toplam	200	100,0	

Tablo 2 ve Tablo 3 öğrencilerin ebeveynlerinin mesleki dağılımlarını göstermektedir. Meslek itibari ile ebeveynleri çalışan (işçi, memur, esnaf ve serbest meslek) ve çalışmayan (emekli, işsiz, ev hanımı) olarak grupladığımızda babaların %99,5'inin, annelerin ise %41'inin çalıştığı görülmektedir.

Tablo 4: Güvenilirlik Analizi (Cronbach Alpha Katsayısı)

Gözlem Sayısı = 200					
Ortalamalar: Maks/Min	Ortalama	Minimum	Maksimum	Aralık	
	2,492	1,023	4,630	3,608	4,528
Analiz Edilen Madde Sayısı:	14				
Cronbach Alpha = 0,566				Standardize Edilmiş Alpha:	
0,655					

Tablo 4, anketin güvenilirlik (reliability) analiz sonuçlarını göstermektedir. Demografik sorular güvenilirlik analizine dahil edilmemiş olup, anketin *Cronbach alpha katsayısı* 0,566 ve *standardize edilmiş alpha katsayısı* ise 0,655'dir. Bu sonuçlara göre anketin sosyal bilimler için kabul edilir güvenilirlikte olduğunu ifade etmek mümkündür.

2.2. Vergi Bilinciyle İlgili Bulgular

Araştırmada öğrencilere genelde açık uçlu anket soruları yöneltilmiş olup, elde edilen veriler tarafımızca gruplandırılarak raporlanmış ve yorumlanmıştır. Araştırmanın temel hipotezi, verilen eğitimler ile vergi bilinci arasında pozitif bir korelasyon olduğudur.

H0 Hipotezi: Vergiyle ilgili verilen spesifik eğitimler vergi bilincini istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemez.

H1 Hipotezi: Vergiyle ilgili verilen spesifik eğitimler vergi bilincini pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkiler.

Ankete katılan öğrencilere “*Vergi kelimesini hiç duydunuz mu?*” sorusu hem çalışmanın ilk aşamasında (vergi bilinci düzeyinin tespiti aşamasında), hem de tarafımızca verilen eğitim sonrasında yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 5’de görüldüğü gibi **Eğitim Öncesi** ve **Eğitim Sonrası** olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Eğitim öncesi aşamada öğrencilerin %89,5’i vergi kelimesini daha önce duydıklarını ifade ederlerken, eğitim sonrasında bu oran %99 seviyesine yükselmiştir. Diğer

tarafından hayatında hiç vergi kavramını duymayanların sayısı, eğitim öncesinde 21 kişi (%10,5) iken, eğitim sonrasında bu sayı 2'ye (%1) gerilemiştir. Bu değişimin istatistiksel anlamlılığı da yapılan Ki-Kare testleriyle doğrulanmıştır (Sig.: 0,000). Elde edilen bulgular, bu soru bakımından H₀ hipotezinin red, H₁ hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir.

Tablo 5: “Vergi kelimesini hiç duydunuz mu?”

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
Evet	Frekans	179	198
	%	89,5	99,0
Hayır	Frekans	21	2
	%	10,5	1,0
Toplam	Frekans	200	200
	%	100,0	100,0

*NOT: Vergi bilinci açısından pozitif anlamlar ifade eden cevaplar bu tabloda ve bundan sonraki bütün tablolarda **italik** olarak belirtilmiştir.*

Öğrencilere vergi kelimesini ilk olarak nereden duydukları sorulmuş ve alınan cevaplar Tablo 6’da gösterilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde eğitim öncesi ve sonrası arasında en anlamlı fark, “öğretmenimden” seçeneğinde görülmektedir (Eğitim öncesi 54 kişi, eğitim sonrası 93 kişi – yaklaşık %72’lik bir artış). Bu artışın altında yatan sebep, tarafımızdan verilen eğitimlerde öğrencilerin bizi öğretmenleri olarak görmeleridir. Bu durum verilen cevaplarda açıkça görülmektedir (İsmail Öğretmen’den gibi).

Tablo 6: “Vergi kelimesini ilk olarak nereden duydunuz?”

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
Kitaplardan	Frekans	15	12
	%	7,5	6,0
Ailemden	Frekans	73	75
	%	36,5	37,5
Öğretmenimden	Frekans	54	93
	%	27,0	46,5
Televizyondan	Frekans	27	12
	%	13,5	6,0
İnternette	Frekans	10	6

	%	5,0	3,0
Duymayanlar	Frekans	21	2
	%	10,5	1,0
Toplam	Frekans	200	200
	%	100,0	100,0

Vergi bilinç düzeylerini belirlemek için ankete katılan öğrencilere açık uçlu olarak “*Size göre vergi nedir?*” sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplar Tablo 7’de düzenlenmiştir.

Tablo 7: “Size göre vergi nedir?” sorusuna verilen cevaplar

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
Gelirden alınan para	Frekans	32	13
	%	16,0	6,5
Parasal borç	Frekans	24	2
	%	12,0	1,0
Nereye verdiğimizizi bilmediğimiz bir para	Frekans	43	26
	%	21,5	13,0
Vatandaşlık görevi	Frekans	7	10
	%	3,5	5,0
Halka hizmet için alınan ücret	Frekans	6	16
	%	3,0	8,0
Belediyeye verilen para	Frekans	5	4
	%	2,5	2,0
Devlet hizmetleri için verilen para	Frekans	31	105
	%	15,5	52,5
Fikrim yok	Frekans	52	24
	%	26,0	12,0
Toplam	Frekans	200	200
	%	100,0	100,0

Verilen cevaplara bakıldığında, vergi kavramının bazı öğrenciler için pozitif anlamlar ifade ettiği, bazıları içinse negatif anlamlar ifade ettiği görülmüştür. Vergiyi pozitif bir anlam ihtiva edecek şekilde (pozitif bir vergi bilinci) ifade eden öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar; “*vatandaşlık görevi, halka hizmet için alınan ücret, belediyeye verilen para, devlet*

hizmetleri için verilen para” şeklindedir. Vergiye negatif anlam yükleyen (negatif bir vergi bilinci) öğrencilerin aynı soruya verdikleri cevaplar ise, *“gelirden alınan para, parasal borç, nereye verildiğini bilmediğimiz bir para (bir yerin veya bir şeyin parası vb.) ve fikrim yok”* şeklindedir.

Çalışmanın ilk aşamasında (eğitim öncesinde) vergi kavramına negatif anlam yükleyenlerin oranı % 75,5 iken, pozitif anlam yükleyenlerin oranı % 24,5 düzeyindedir. Çalışmanın eğitim sonrası aşamasında bu oranlarda bariz bir şekilde pozitif yönlü bir değişiklik olmuştur. Eğitim öncesinde %24,5 olan, vergiye pozitif anlamlar yükleyen öğrencilerin oranı, eğitim sonrasında %67,5’e yükselmiştir. Diğer taraftan, eğitim öncesinde vergiye negatif anlamlar yükleyen veya bu konuda herhangi bir fikri olmayanların oranı %75,5 iken, verilen eğitim sonrasında bu oranın %32,5’e gerilediği görülmektedir. Yapılan ki-kare testi sonuçları da 0,01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişimin olduğunu açıkça göstermektedir (Sign.: 0,000). Bu sonuç, vergiyle ilgili verilen eğitimlerin pozitif yönde vergi bilinci oluşumunda bariz bir etkisinin olduğuna işaret etmekte ve H1 hipotezinin kabul edildiği anlamına gelmektedir.

Bilindiği üzere, vergiler ile kamusal hizmetler arasında kurulan ilişkiye **“mali bağlantı”** denilmektedir. Toplumda pozitif bir vergi bilincinin oluşumu için son derece önemli olan *“mali bağlantı”* konusunda da eğitim öncesi ve eğitim sonrası elde edilen bulgularda belirgin bir değişim gözlenmiştir. Eğitim öncesinde öğrencilerin %18,5’i vergiyi mali bağlantı kurarak tanımlarken, eğitim sonrasında bu oran %60,5’e yükselmiştir.

Tablo 8, **“Vergiyi kim alır?”** açık uçlu sorusuna verilen cevapları göstermektedir. Öğrenciler bu soruya *“devlet, belediye, banka, babamız, çalışan kimseler ve bilmiyorum”* şeklinde cevaplar vermişlerdir. Eğitim öncesi aşamada *“vergiyi devlet alır”* diyenlerin oranı %48,5 iken, eğitim sonrasında bu oranın %78,5’e çıktığı görülmektedir. Aynı şekilde verginin kim tarafından alındığını bilmeyenlerin oranı eğitim öncesi aşamada %22 iken, eğitim sonrası bu oran %4,5’e düşmüştür. Verilen eğitim sonrası öğrenciler, verginin ağırlıklı olarak devlet tarafından (devlet + belediye= %83) toplandığının farkına varmışlardır. Aynı sorunun ki-kare test sonuçları da eğitim öncesi ve sonrası değerlerde istatistiksel olarak anlamlı farkların olduğunu göstermektedir (Sign. : 0.000). Bu bulgu da; H0 hipotezinin red, H1 hipotezinin ise kabul edildiği anlamına gelmektedir.

Tablo 8: “Vergiyi kim alır?” sorusuna verilen cevaplar

Grup

		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
Devlet	Frekans	97	157
	%	48,5	78,5
Belediye	Frekans	17	9
	%	8,5	4,5
Banka	Frekans	8	0
	%	4,0	0,0
Babamız	Frekans	17	24
	%	8,5	12,0
Çalışan kimseler	Frekans	17	1
	%	8,5	0,5
Bilmiyorum	Frekans	44	9
	%	22,0	4,5
Toplam	Frekans	200	200
	%	100,0	100,0

Vergilerin neden toplandığı konusunda farkındalığı tespit etmek amacıyla öğrencilere “*Vergi niçin alınır?*” sorusu açık uçlu olarak sorulmuştur. Tablo 9, bu soruya verilen cevapları göstermektedir.

Tablo 9: “Vergi niçin alınır?” sorusuna verilen cevaplar

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
Devlet giderlerini karşılamak için	Frekans	9	9
	%	4,5	4,5
Halka hizmet için	Frekans	27	77
	%	13,5	38,5
Herhangi bir şeyi ödemek için	Frekans	35	37
	%	17,5	18,5
Belediyemiz için	Frekans	5	1
	%	2,5	0,5
İstediklerimizi karşılamak için	Frekans	19	44
	%	9,5	22,0
Devlete katkı için	Frekans	20	5
	%	10,0	2,5
Bilmiyorum	Frekans	85	27
	%	42,5	13,5
Toplam	Frekans	200	200
	%	100,0	100,0

Verilen cevaplar incelendiğinde, özellikle eğitim öncesinde vergilerin niçin alındığını bilmeyenlerin oranı %42,5 iken, eğitim sonrası bu oranın %13,5 seviyesine düştüğü görülmektedir. “*Halka hizmet için*”

şeklindeki cevap ise eğitim öncesinde %13,5 oranına sahipken, eğitim sonrasında bu oranın %38,5'e yükseldiği görülmektedir. Elde edilen bulgular, verilen eğitimlerin öğrencilerin vergi ile kamusal hizmetler arasında mali bağlantı kurmalarına önemli katkılar yaptığını göstermektedir. Verilen cevapların ki-kare testleri de istatistiksel olarak anlamlı değişikliği olduğunu göstermektedir (Sign.: 0,000). Bu değişimin pozitif yönde vergi bilinci şeklinde olduğu, frekans dağılımlarından da açıkça görüldüğünden H0 hipotezi reddedilmiş, H1 hipotezi ise kabul edilmiştir.

Ankete katılan öğrencilere **“Harçlığınızın bir kısmını vergi olarak devlete vermek ister misiniz?”** sorusu yöneltilmiştir. Eğitim öncesi hayır ve fikrim yok diyenler ankete katılanların %63'ünü oluşturmaktadır. Eğitim sonrası bu oran %38'e düşmüştür.

Tablo 10: Harçlığınızın bir kısmını vergi olarak devlete vermek ister misiniz?

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
Evet	Frekans	74	124
	%	37,0	62,0
Hayır	Frekans	32	28
	%	16,0	14,0
Fikrim Yok	Frekans	94	48
	%	47,0	24,0
Toplam	Frekans	200	200
	%	100,0	100,0

Tablo 10'daki sonuçlar, ileride her biri birer potansiyel vergi mükellefi olacak bireylerin vergiyi doğru algılamalarının, pozitif vergi bilincinin ve vergi ahlâkının oluşumunda toplumsal düzeyde önemli katkıları olacağına işaret etmektedir. Bütün sosyal normlar gibi, vergi ahlâkı, pozitif vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyumun sağlanmasında da, **“Ağaç yaş iken eğilir”** atasözünün ne kadar önemli anlamlar ihtiva ettiği görülmektedir.

Tablo 11'de öğrencilere yöneltilen **“Alışverişlerinizde fiş alırmısınız?”** sorusuna verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Eğitim öncesi ve eğitim sonrasında öğrencilerin fiş alma alışkanlıklarının çok fazla değişmediği görülmektedir. Aynı sonuç ki-kare test sonuçlarından da anlaşılmıştır. Sonuçlar, eğitim ile fiş alma alışkanlıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığını (Sign.: 0,092) göstermekle beraber, bunun asıl nedeninin öğrencilerin eğitim öncesinde de zaten %96,5'inin

alışverişte fiş alma alışkanlığı olmasındandır. Eğitim sonrasında bu oran %99'a yükselmiştir.

Tablo 11: Alışverişlerinizde fiş alır mısınız?

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
Evet	Frekans	193	198
	%	96,5	99,0
Hayır	Frekans	7	2
	%	3,5	1,0
Toplam	Frekans	200	200
	%	100,0	100,0

Ankete katılan öğrencilerin almış olduğu fişlere yükledikleri anlamların belirlenmesi amacıyla ankete katılan öğrencilere “**Aldığınız fişler ne anlama gelir?**” sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar Tablo 12’de düzenlenmiştir.

Tablo 12: Aldığınız Fişler Ne Anlama Gelir?

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
Aldığımız ürünün fiyatını öğrenirim	Frekans	48	23
	%	24,0	11,5
Aldığımız fişler karşılığında para alırız	Frekans	2	4
	%	1,0	2,0
Aldığımız ürünü geri iade edebilmek için	Frekans	100	45
	%	50,0	22,5
Devletin vergi toplamasına yardım etmiş oluruz	Frekans	34	101
	%	17,0	50,5
Bilmiyorum	Frekans	16	27
	%	8,0	13,5
Toplam	Frekans	200	200
	%	100,0	100,0

Ankete katılan öğrencilerin %50’si eğitim öncesinde, almış oldukları ürünü geri iade edebilmek için fiş aldıklarını belirtmişlerdir. Bu oran, eğitim sonrasında %22,5’e düşmüştür. Yine eğitim öncesi aşamada, aldıkları fiş ile devletin vergi toplamasına yardım ettikleri görüşünü ifade eden öğrencilerin oranı %17 düzeyindeyken, bu oran öğrencilere verilen eğitimle birlikte

%50,5'e yükselmiştir. Bu değişimin ki-kare test sonuçları da istatistiksel olarak anlamlı bir değişimi işaret etmektedir (Sign.: 0,000). Böylece H0 hipotezi bu değişken için de reddedilmiş, H1 hipotezi ise kabul edilmiştir.

Tablo 13, "**Okulunuzun giderleri nereden karşılanıyor?**" sorusuna verilen cevapların dağılımını göstermektedir. Bu soru, açık uçlu olmayıp, öğrencilerden Tablo 13'de verilen seçeneklerden birini işaretlemeleri istenmiştir. Eğitim öncesinde öğrencilerin %29,5'i okullarının giderlerinin ailesi veya okul idaresi tarafından karşılandığını belirtirken, %21,5'i de okul giderlerinin nereden karşılandığını bilmediğini ifade etmişlerdir. Eğitim sonrasında, öğrencilerin %80'i okul giderlerinin devlet ve vergilerden karşılandığını belirtmişlerdir. *Bilmiyorum* cevabı verenlerin oranı ise %21,5'ten %8,5'e düşmüştür. Bulgular, verilen eğitimlerin okul giderlerinin nereden karşılandığı ile ilgili olumlu bir bilinç oluşturduğuna ve vergilerle kamusal hizmetler arasında mali bağlantı kurulmasını sağladığını göstermektedir.

Tablo 13: Okulunuzun giderleri nereden karşılanıyor?

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
<i>Devletten</i>	<i>Frekans</i>	85	128
	<i>%</i>	42,5	64,0
<i>Ailelerimizden</i>	<i>Frekans</i>	31	13
	<i>%</i>	15,5	6,5
<i>Okul İdaresinden</i>	<i>Frekans</i>	28	7
	<i>%</i>	14,0	3,5
<i>Belediyeden</i>	<i>Frekans</i>	3	3
	<i>%</i>	1,5	1,5
<i>Vergilerden</i>	<i>Frekans</i>	10	32
	<i>%</i>	5,0	16,0
<i>Bilmiyorum</i>	<i>Frekans</i>	43	17
	<i>%</i>	21,5	8,5
Toplam	Frekans	200	200
	%	100,0	100,0

Tablo 14'te, "**Öğretmenlerinizin maaşlarını kim ödüyor?**" Sorusuna verilen cevapların frekans dağılımları görülmektedir.

Tablo 14: Öğretmenlerinizin maaşlarını kim ödüyor?

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
Devlet	Frekans	138	164
	%	69,0	82,0
Ailelerimiz	Frekans	2	4
	%	1,0	2,0
Okul İdaresi	Frekans	40	19
	%	20,0	9,5
Belediye	Frekans	7	3
	%	3,5	1,5
Bilmiyorum	Frekans	13	10
	%	6,5	5,0
Toplam	Frekans	200	200
	%	100,0	100,0

Öğretmen maaşlarının okul idaresi tarafından ödendiğini ifade edenlerin oranı eğitim öncesinde %20 iken, bu oran eğitim sonrasında %9,5'e düşmüştür. Aynı şekilde öğretmen maaşlarının devlet tarafından karşılandığını düşünenlerin oranı %69'dan %82'ye yükselerek, eğitim öncesine göre %13'lük bir artış göstermiştir.

Toplumsal vergi bilincinin oluşumunda olmazsa olmaz hususlardan birisi de “mali bağlantı” olgusudur. Yararlanan kamu hizmetleriyle vergiler arasında bir bağ kurmayan kişilerde pozitif bir vergi bilincinin oluşması çok zordur. Bu konuda bir farkındalık yaratmak için öğrencilere “*Devlet hizmetleri hangi kaynaklardan sağlanmaktadır?*” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 15, bu soruya verilen cevapların dağılımını göstermektedir.

Verilen cevapları *devlet (devlet+vergiler+belediye)* ve *diğer kaynaklar (bizim paramız +insanlar+her türlü kaynak+yardımlar+bilmiyorum)* olarak gruplayıp yorumlamak tablonun daha kolay anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Eğitim öncesi aşamada öğrencilerin %39,5'i kamu hizmetlerinin devlet tarafından karşılandığını belirtirken, eğitim sonrasında bu oran %72,5'e yükselmiştir. Bu sonuçlar, verilen eğitimlerin öğrencilerin vergiyi devlet harcamalarının bir karşılığı olarak algılamalarına önemli ölçüde katkıda bulunduğunu göstermektedir. Böylece, bireyde pozitif bir vergi bilinci oluşumu için mutlaka gerekli olan “mali bağlantının” kurulmasına da katkıda bulunulmuştur. Bu madde itibarıyla de; H0 hipotezi reddedilmiş, H1 hipotezi ise kabul edilmiştir.

Tablo 15: Devlet hizmetleri hangi kaynaklardan sağlanmaktadır?

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
<i>Devlet tarafından</i>	<i>Frekans</i>	24	38
	<i>%</i>	12,0	19,0
<i>Bizim paramızdan</i>	<i>Frekans</i>	19	5
	<i>%</i>	9,5	2,5
<i>İnsanlardan</i>	<i>Frekans</i>	7	8
	<i>%</i>	3,5	4,0
<i>Vergilerden</i>	<i>Frekans</i>	45	90
	<i>%</i>	22,5	45,0
<i>Her Türlü Kaynaktan</i>	<i>Frekans</i>	7	5
	<i>%</i>	3,5	2,5
<i>Yardımlardan</i>	<i>Frekans</i>	1	0
	<i>%</i>	0,5	0,0
<i>Belediyemizden</i>	<i>Frekans</i>	10	17
	<i>%</i>	5,0	8,5
<i>Bilmiyorum</i>	<i>Frekans</i>	87	37
	<i>%</i>	43,5	18,5
<i>Toplam</i>	<i>Frekans</i>	200	200
	<i>%</i>	100,0	100,0

Tablo 16, vergi ödememenin suç olup olmadığına dair verilen cevapları içermektedir. Eğitim öncesi öğrencilerin %54'ü vergi ödemeyenleri suçlu olarak tanımlarken, bu oran eğitim sonrası %86'ya yükselmiştir. Diğer taraftan, eğitim öncesinde soruyla ilgili fikri olmayanların oranı %34,5 iken, bu oran eğitim sonrasında %6,5'e gerilemiştir.

Tablo 16: Size göre, vergisini ödemeyenler suçlu mudur?

		Grup	
		Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası
<i>Evet</i>	<i>Frekans</i>	108	172
	<i>%</i>	54,0	86,0
<i>Hayır</i>	<i>Frekans</i>	23	15

	%	11,5	7,5
Fikrim yok	Frekans	69	13
	%	34,5	6,5
Toplam	Frekans	200	200
	%	100	100

Sonuç ve Öneriler

Vergiler, kamusal hizmetlerin finansmanında kullanılan en önemli gelir kaynağıdır. Bu gerçeğin mükellefler tarafından bilinmesi ve yerine getirilmesi, sunulacak olan kamusal hizmetin miktarı ve kalitesi açısından oldukça önemlidir. Bu önemi anlayan mükellefler, vergileri faydalandıkları kamusal hizmetin bedeli olarak algılayarak, anlayamayan mükellefler ise vergiyi, devlet tarafından zorla alınan bir yük, bir ceza olarak algılamaktadırlar. Mükelleflerin vergiyi doğru algılayabilmeleri için pozitif bir vergi bilincine sahip olmaları gerekmektedir.

“Ağaç yaş iken eğilir” atasözünden hareketle, her biri gelecekte potansiyel vergi mükellefi olacak ilköğretim öğrencilerinin, vergi konusunda bilinçlendirilmeleri son derece önemlidir. Yaptığımız çalışma göstermektedir ki, mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını üzerindeki etkilerini olumlu yönde değiştiren en önemli faktörlerden biri de eğitimidir. Dolayısıyla, ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi doğru olarak algılamaları, gelecekte onların vergiye karşı daha olumlu tutum ve davranış içerisinde bulunmalarını sağlayacaktır. Vergiye karşı pozitif bir bilinçle yetişen bireylerin, ilerideki yaşamlarında vergiye gönüllü uyumu daha kolay sağlayabilecekleri açıktır. Devleti vergi kaybına uğratabilecek yollara başvurmalarını önlemek adına, geleceğin potansiyel vergi mükellefi olan günümüz çocuklarına vergi doğru anlatılmalıdır.

Çalışmamızın başlangıç aşamasında ilköğretim 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin vergi ile ilgili ne bildikleri, vergiyi nasıl algıladıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Yaptığımız ilk ankette elde edilen bulgular, verginin öğrencilerin bir kısmı tarafından doğru algılanmadığını ve vergi konusunda çeşitli yanlışlar içinde olduklarını ortaya koymuştur. Öğrencilere vergi ile ilgili gerekli eğitimlerin verilmesiyle birlikte, öğrencilerin başlangıçtaki vergi algıları ve vergi ile ilgili bilinç düzeyleri pozitif anlamda değişim göstermiştir. Örneğin, ankete katılan öğrencilerin çalışmanın başlangıç aşamasında %37’si harçlığının bir kısmını vergi olarak devlete vermek isterken, eğitim sonrası aşamada bu oran %62’ye yükselmiştir.

Çalışmamızdan elde edilen sonuçlar çerçevesinde bazı önerilerde bulunulabilir. Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından hazırlanan “Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2011-2013)”nda ilköğretimin tüm sınıflarında vergi bilinci konusu ele alınmaya başlanmıştır. İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi dersinde “İnsan Olma Sorumluluğum” adlı etkinlikte vergi verme, ülke sevgisinin bir göstergesi olarak anlatılmıştır. İlköğretim 4. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde verginin tanımı yapılmamakla birlikte, vatansever bir kişinin vergisini ödemesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yaptığımız araştırmalar, bu konuda ilköğretim müfredatının eksik kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla ilk önerimiz, pozitif vergi bilincinin tam olarak yerleşmesi ve verginin daha doğru algılanabilmesi için müfredatta yer alan vergi kavramının genişletilmesi gerekmektedir.

İkinci önerimiz, vergi kavramını anlatanlarla ilgilidir. Öğrencilere vergi ile ilgili eğitim verilirken, öğretmenlerin öğrencilere vergiyi doğru anlatmadıkları gerçeğiyle de karşılaşmıştır. Bazı öğretmenlerin vergiyi “devletin bizim maaşımızdan zorla aldığı para” olarak ifade ettiği gözlenmiştir. Bunun önüne geçmenin en kolay yolu, vergiyle ilgili tanımların açık bir şekilde ilköğretim müfredatının her aşamasına yerleştirilmesi ve “vergiyi doğru bir şekilde tanımlayabilme” amacının, öğrencilerin kazanması arzu edilen davranışlar arasına konmasıdır. Müfredatta bu amaçlar açık ve sade bir biçimde yer almadığı sürece, öğretmenlerin vergi kavramını kişisel kanaatleri eşliğinde tanımlamalarının önüne geçilmesi mümkün olamaz. Bunun için gerekirse vergi konusu kısa süreli hizmet içi eğitimlerle, uzman kişiler tarafından öğretmenlere anlatılmalıdır.

Ayrıca, bir çok ülkede uygulanmasına rağmen, Türkiye’de şu ana kadar uygulama şansı bulamamış olan mükellef eğitim programlarının hayata geçirilmesi, toplumsal vergi bilincinin pozitif yönde gelişimi açısından faydalı olacaktır. Bu bağlamda düzenlenecek eğitim programlarında; mükelleflerin neden vergi ödedikleri ve toplanan vergilerin hangi amaçlar için kullanıldığı, mükelleflerin vergisel ödevleri ve sorumlulukları, vergi konusunda mükellef hakları gibi konulara yer verilebilir. Bu eğitimler, uzman pedagoglar aracılığıyla hazırlanan içeriklerle il ve ilçelerdeki maliye teşkilatınca organize edilecek programlar dahilinde yapılabilir. Ayrıca, hazırlanan eğitim programlarının görsel medya için hazırlanan kamu spotlarında sunulmasının, toplumsal pozitif vergi bilinci açısından son derece gerekli olduğu kanaatindeyiz.

Çalışmamızın eğitim aşamasında kullandığımız materyallerin başında, senaryosu ve çekimi tarafımızdan hazırlanan ve yürütülen “Kamu

Spotu” gelmektedir. Anket sonuçları, öğrencilere izletilen kamu spotunun vergi bilincinin oluşmasında ve verginin doğru algılanmasında çok önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgu eşliğinde, çocuklara yönelik reklam filmlerinin sayısının artırılmasının veya çocukların takip etmiş olduğu çizgi filmlerin içerisinde vergi konusunun işlenmesinin, pozitif vergi bilinci için faydalı olacağını ifade etmek isteriz. Bu tarz etkinliklere zaman zaman ulusal kanallarda yer verilmekle beraber, bu etkinlikleri sadece vergi haftalarıyla sınırlı tutmak yerine yıl geneline yaymak, toplumda pozitif vergi bilincinin oluşumu için önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Alm, J., B.R. Jackson ve M. McKee (1992), Institutional Uncertainty and Taxpayer Compliance, *American Economic Review*, 82: 1018-1026.
- Başaran, İ.E. (1996), *Türkiye Eğitim Sistemi*, Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Bayraklı, H.H., N.T. Saruç, İ. Sağbaş (2004), Vergi Kaçırma Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları, *Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları*, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Uludağ Üniversitesi, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 204-241.
- Beron, K.J., H.V. Tauchen ve A.D. Witte (1992), The Effect of Audits and Socioeconomic Variables on Compliance, In: *Why People Pay Taxes: Tax Compliance and Enforcement* (ss. 67-89), Ann Arbor: University of Michigan Pres.
- Cansız, H. (2006), Vergi Mükelleflerinin Vergiyi Algılamaları Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar İli Örneği, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. VIII, S. 2, 115-138.
- Cırtlı, H. H. (1983), “İlköğretim”, *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Çelikkaya, A., H. Gürbüz (2006), Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bir Alan Çalışması, *İktisat-İşletme-Finans Dergisi*, Ekim, 122-139.
- Çelikkaya, A., H. Gürbüz (2008), Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkinin Analizi, *Sosyoekonomi*, Temmuz-Aralık 2008-2, 23-54.
- Çevik, S. (2012), Mükellefin Devlet ve Toplumla Etkileşimi, Bireysel Normlar ve Vergi Ahlakı, *Maliye Dergisi*, S. 163, 258-289.
- Demir, İ. C. (1999), *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Davranışları: Afyon İli Anket Çalışması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, İ.C. (2008), Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri, Ege Bölgesi Örneği, *Basılmamış Doktora Tezi*, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, Maliye Bölümü.
- Demir, İ.C. (2013), *Türkiye’de Vergi Yükü (Objektif ve Subjektif Yönleriyle)*, Bursa: Dora Basım-Yayım Dağıtım.
- Dubin, J.A., M.J.Graetz ve L.L. Wilde (1990), The Effect of Audit Rates on the Federal Individual Income Tax: 1977-1986, *National Tax Journal*, 43(4): 395-409.
- Egeli, H. ve F. Diril, (2014), Vergi Bilincinin Oluşumunda Bilişim Teknolojilerinin Rolü: İzmir İli İçin Bir Uygulama, *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, S. 2, 33-56.
- Gerçek, A., M. Yüce, (1998), *Mükelleflerin Vergiye Yaklaşımı Açısından Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi*, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, Bursa.
- Gökbunar, A.R., S. Selim, ve H. Yanıkkaya (2007), Türkiye’de Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, C. 18, S. 63, 69-94.
- Gülten, Y. (2014), *Vergiye Uyum Sağlama Konusunda Yapılan Teşviklerin Vergi Algısı Üzerindeki Etkisi: Deneysel Bir Araştırma*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- İpek, S. ve İ. Kaynar (2009), Vergiye Gönüllü Uyum Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma, *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:16, Sayı 1, 173–190.
- Muter, B. N., S. Sakınç, ve K. Çelebi (1993), *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması*, Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, Manisa.
- Ömürbek, N., H.G. Çiçek, ve S. Çiçek (2007), Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları, *Maliye Dergisi*, Sayı 153, Temmuz-Aralık 2007, 102-122.
- Özdemir, A. R. ve H. Ayvalı (2007), Vergi Bilincine Sahip Bireylerin Fiş veya Fatura Alma Duyarlılığını Etkileyen Faktörler, *Maliye Dergisi*, Sayı 153, Temmuz-Aralık 2007, 51-73.
- Özgülven, İ.E. (2001), *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Üçüncü Baskı, Ankara: Sistem Ofset.
- Sağbaşı, İ. (2003), Kamu Tercih Teorisi ve Türkiye'de Yerel Vergilerin Algılanması, *Amme İdaresi Dergisi*, C.36, S.1, 169-178.
- Sağbaşı, İ. ve A. Başoğlu (2005), İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, C. VII, S. 2, 123-144.
- Sağlam, M. (2013), Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Vergi Bilinci, *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, S. 1, 316-334.
- Savaşan, F. ve H. Odabaşı (2005), Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma, *Selçuk Üniversitesi İİBF, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 5, S. 10, 1-28.
- Taytak, M. (2010), İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma, *Maliye Dergisi*, S:158, 496-512.
- Thomas, N. (1995), *The Aims of Primary Education in Member States of the Council of Europe*, Subject Learning in the Primary Curriculum. Editör: Patricia Murphy ve diğerleri, London: Biddles Ltd.
- Torgler, B. (2007), *Tax Compliance and Tax Morale: A Theoretical and Empirical Analysis*, Cheltenham ve Northampton: Edward Elgar Publishing.

- Torgler, B., I.C.Demir, A. Macintyre ve M. Schaffner (2008), Causes and Consequences of Tax Morale: An Empirical Investigation, *Economic Analysis and Policy*, 38/2: 313-339.
- Tosuner, M. ve İ.C. Demir (2007), Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlakı, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9 / 3, 1-20.
- Tosuner, M. ve Demir, İ. C. (2008), Ege Bölgesinin Vergi Ahlakı Düzeyi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. X, S. II, 335-373.
- Tuay, E. ve İ. Güvenç (2007), *Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı*, Gelir İdaresi Başkanlığı, Yayın No:51.